

Afgiftekantoor
Antwerpen X
P 602499

België / Belgique
P.B.
Antwerpen X
8/5572

vivat academia

tijdschrift van het Verbond der Vlaamse Academici

driemaandelijks

nr 136 juli, augustus, september 2007

*"Het is eenvoudiger
een leugen te geloven,
als men die al honderd keer
heeft gehoord,
dan een waarheid
die men voor de
eerste keer hoort."*

Robert S. Lynd, Amerikaans socioloog, 1892-1970

Inhoud

Waarom Vlaanderen onafhankelijk moet worden (Jaak Peeters)	103
Die eland – De eland, gedicht van Wilma Stockenström bij een rotstekening (Ghislain Duchâteau)	117
Haast u langzaam (Bart Makken)	123
Glimlachen van Lier tot Londen (Frank Judo)	127
Die vervloekte jaren vijftig toch (Frank Judo)	129

secretariaat: Passendalestraat 1A
tel 03 320 06 34, fax 03 366 60 45, rek. 979-0847064-65
e-post vva@vvacademici.org, <http://vvacademici.org>

verantwoordelijke uitgever: F. Fleerackers
Passendalestraat 1A
2600 Berchem

Tot uw dienst: de leden van het hoofdbestuur.

Algemeen voorzitter:

Prof. Dr Frank Fleerackers, Vrijheidslaan 17, 1081 Brussel

Algemene ondervoorzitters:

Lic. Milka Tombal, Carnegielaan 47, 3500 Hasselt

Ir. Marc Van Dongen, Bredabaan 764, 2170 Merksem

Algemeen secretaris:

Ph. D. Rita Wardenier, Waversessesteenweg 288, 1040 Brussel

Algemeen penningmeester:

Lic. Fernand Smets, Oostvaardijk 17, 2830 Willebroek

Hoofredacteur:

Mr. Frank Judo, Luchtvaartlaan 50 bus 5, 1150 Sint-Pieters-Woluwe

Bestuursleden:

Lic. Alain Mouton, Klauwaertslaan 29, 1853 Strombeek-Bever

Lic. Stijn Debruyne, H. Mausstraat 15 b 7, 1000 Brussel

Lic. Chris D'Huyvetter-Swinnen, Azalealaan 1, 2950 Kapellen

Ir. Wim Vereyken, Pater Pirelaan 9, 8400 Oostende

Lic. Marnix Cherretté, Vaartstraat 4 bus 5, 9300 Aalst

Dr. Noël Geirnaert, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge

Lic. Ghislain Duchateau, Eendrachtlaan 3, 3500 Hasselt

Elk auteur is verantwoordelijk voor zijn bijdrage. VVA-standpunten worden expliciet als dusdanig aangekondigd.

Waarom Vlaanderen onafhankelijk moet worden...

Lic. Jaak Peeters

Inleiding

De uiterst moeizame vorming van een nieuwe Belgische federale regering—slechteriken suggereren dat er geen meer hoeft—geeft aanleiding tot een heuse stortvloed van commentaren, waarvan er een groot aantal te bewonderen valt in de lezersbrievenrubrieken van onze Vlaamse kranten. Dat is een gelukkig feit. Vooreerst voor die kranten zelf, die in deze komkommertijd kopij in de schoot geworpen krijgen om hun anders omstreeks deze tijd magere bladzijden te vullen. Maar vooral omdat de lectuur van die lezersbrieven leerzaam is. Hoezeer ook deze lezersbrieven vooruit geselecteerd zijn—men weet als buitenstaander bijvoorbeeld zelfs niet met zekerheid of sommige krantenredacteuren niet de censuurstift hanteren—: de inhoud van de lezersbrieven valt uiteen in grofweg drie grote groepen.

De eerste groep is die van de toogpredikanten die, al dan niet na het nuttigen van een bepaalde hoeveelheid geestrijk vocht, hun bespiegelingen aan de kolommen toevertrouwen. Hun commentaar valt grotendeels samen te vatten onder het lemma: 'de politiciers zijn een stel zeveraars en zakkenvullers, die bezig zijn met kwesties die alleen hen interesseren.' In dit blad hoeven we daarop niet verder in te gaan, opdat de redactie van dit geëerde blad zich niet in last zou hoeven te voelen vanwege een plaatsvervangende schaamte.

Blijven de twee andere groepen. Zij redeneren wél, al is het vaak nogal krom. De ene groep roept moord en brand omdat hun geliefde Belgische vaderland voor hun ogen uiteenvalt, oh ramp! De andere groep krijgt hysterisch dat nu eindelijk staat te gebeuren, waarvoor, naar hun zeggen, generaties flaminganten vòdr hen gestreden hebben.

In deze bijdrage wil ik trachten een rationele visie te bieden die het perspectief van een onafhankelijk Vlaanderen kan onderbouwen. Ik

ga niet in op de Nederlandse dimensie, hoewel die niet zou mogen ontbreken, maar ze zou de mogelijkheden van deze bijdrage verre te buiten gaan.

Onvoldoende motivatie

Emotionele gezindheid, hoe eerlijk en hoe goed bedoeld ook, kan geen voldoende grondslag zijn voor politieke actie en *ipso facto* voor een streven naar politieke onafhankelijkheid. Daartoe zijn integendeel gegronde rationele redenen noodzakelijk.

Vlaamse nationalistes beweren nogal eens dat elk volk recht heeft op een eigen, onafhankelijke staat. Juristen zullen daar wel een geleerde term voor bezitten, maar wat een recht is, is nog geen realistische mogelijkheid. Men moet begrip opbrengen voor ervaren staatslui die in alle eerlijkheid waarschuwen voor versplintering van staatkundige eenheden. Dergelijke versplintering brengt namelijk onvermijdelijk profileringsdrang met zich. Nu is er naar mijn mening niets mis met het verlangen om zich als mens of als groep te profileren, integendeel zelfs, maar als het terrein beperkt is, is er nu eenmaal niet zoveel materie die gebruikt kan worden om zich te profileren. Staatkundige eenheden moeten dus groot genoeg zijn om in zichzelf aanknopingspunten te vinden voor hun natuurlijke en helemaal niet verwerpelijke profileringsdrang. Ze mogen ook niet te groot zijn, omdat zich dan facties gaan vormen en de profileringsdrang zich binnenin het lichaam van de natie manifesteert, hetgeen tot spanningen en separatistische actie voert. De conclusie hieruit luidt dat “de internationale gemeenschap” voor omkadering moet zorgen, waardoor gemeenschappen die onvoldoende corpus bezitten om zelfstandig en op een volledige of volwaardige manier het internationale toneel te betreden, toch hun identiteit kunnen beleven. De beleving van een eigen nationale identiteit—de originele zijnswijze van wat nationalisme heet—hoeft dus niet noodzakelijk naar een eigen, onafhankelijke staat te leiden. Ik zal verderop argumenteren dat die onafhankelijke staat in het Vlaamse geval echter wél noodzakelijk is.

Er is nog iets anders waarom enige omzichtigheid met het toekennen van de status van onafhankelijke staat gewenst is.

Daartoe moet men kijken naar de aard van de menselijke natuur. Psychologen zeggen dat het menselijk psychisme werkt als een homeostatisch systeem. Die geleerde woorden willen alleen maar zeggen dat de mens niet met tegenstrijdigheden kan leven. Zijn

geestelijk systeem tracht telkens weer de verschillende, soms met elkaar in tegenstrijd zijnde elementen in een sluitend geheel samen te brengen. Dat nieuwe geheel ervaart de persoon dan als leefbaar. Dat proces speelt zich veelal onbewust af. In de psychologie spreekt men in dit verband over cognitieve dissonantie, wat vaak met heftige emoties gepaard gaat. Mensen zullen sommige gegevens “vergeten” of “aanpassen”, opdat ze met de rest van de inhoud van hun psychisme zouden sporen.

Welnu: mij lijkt de vergelijking met het “lichaam” van een gemeenschap gerechtvaardigd. Als een gemeenschap in heftige beroering is, dan moet zij een nieuw evenwicht zien te vinden. Historische omstandigheden of grove benadeling kunnen het evenwicht van een gemeenschap in een sterk emotioneel gekleurde positie doen opschuiven, en dat is des te meer problematisch naarmate de gemeenschap minder hoeveelheid materie in zich heeft om uit zichzelf tot een evenwicht te komen en de beroering te overwinnen. Op die manier kunnen gemeenschappen, die voordien heel vredelievend leken, zich plots tot agressieve entiteiten ontpoppen.¹ Ze zoeken hun evenwicht te vinden door zich op de buitenwereld te werpen of op groepen, die ze niet tot het eigen volk rekenen. Mij lijkt het een wezenlijke opdracht van de intellectuele elite van een gemeenschap om een rationeel tegengewicht te ontwikkelen tegenover deze vaak heel begrijpelijke emotionele reacties. Dit betekent zonder meer dat een gemeenschap op een bepaald ogenblik gewoon nog niet “rijp” is voor staatkundige zelfstandigheid. Emoties zijn in de staatkunde niet gewenst.

Ik heb helemaal geen begrip voor de opvattingen van mensen zoals Julien Benda. Die verklaarde toch: “Intellectuelen van alle naties, U moet degenen zijn die aan uw naties luid kenbaar moet maken dat ze voortdurend op het verkeerde spoor zitten alleen al vanwege het feit dat ze naties zijn. . . Plotinus schaamde zich ervoor een lichaam te hebben. U moet degenen zijn die zich ervoor schamen een natie te hebben.”² Afgezien van het feit dat alleen leden van grote naties zich kunnen permitteren zich als onthechte onbaatzuchtigen voor te doen, wijst dit afwijzen van de nationale identiteit op een compleet onbegrip voor de menselijke werkelijkheid van een natie. Dergelijk onbegrip verheft de emotionele spanningen binnen een gemeenschap en is bijgevolg nu net één van de oorzaken van nationale spanningen.

Door dit zo te stellen, herhaal ik eigenlijk dat emoties geen goede bron van staatkunde kunnen zijn, ongeacht de oorsprong van deze emoties. Eenzelfde beoordeling hoort gegeven aan uitspraken zoals Jeroen Vanhestes: “Het nationalisme van Benda’s tijd ver-

toont een opvallende gelijkenis met het multiculturele denken van nu: het eerste zegt dat alle culturen verschillend zijn en dat de eigen cultuur de beste is; het tweede zegt ook dat alle culturen verschillende zijn maar stelt dat ze in principe gelijkwaardig zijn.³ Tenzij ik me vergis bij het interpreteren van Vanhestes woorden—ik dat geval verontschuldigd ik me bij de schrijver—, is deze kwalificering van wat “nationalisme” is onjuist en vooral: misplaatst. Ze is onjuist omdat “nationalisme” niets meer is dan de beleving van de eigen, nationale identiteit. Slechts wat de gemeenschap achteraf met deze beleving doet, kan aanleiding geven tot kritiek. Ze is bovendien en vooral misplaatst, omdat Vlaanderen veel te veel fatsoenlijke lieden telt, die zich nochtans in alle eerlijkheid “nationalisten” noemen en, gezien hun feitelijk gedrag, zich daarvoor absoluut niet hoeven te schamen. Het verspreiden nochtans van dergelijke misplaatste want onterecht veralgemenende kwalificaties versterkt alweer de emotionele tonus in de samenleving en werkt dus een gezonde nationale dynamiek tegen. Geen overdreven emotionaliteit maar evenmin krom rationalisme. Beide bieden onvoldoende motivatie voor welke staatkundige keuze dan ook.

Een Vlaamse bezettingscultuur

Om uit te komen op een argumentatie ten voordele van de onafhankelijke status van Vlaanderen, ga ik uit van de geschiedenis van het volk, dat vandaag “Vlaanderen” wordt genoemd.

Die geschiedenis is in feite veeleer droefgeestig. Alleen sedert de laatste wereldoorlog doet Vlaanderen het als regio voorbeeldig, tenminste: als men zich beperkt tot het economische aspect. In ieder geval hebben we als een armoedige regio een positie veroverd tussen de tien rijkste landen op wereldschaal. Als prestatie mag dat tellen.

Er is echter ook minder goed nieuws.

Bij de scheuring van de Nederlanden in 1585 is Vlaanderen het grootste deel van zijn intellectuele elite kwijt geraakt. Het is algemeen bekend dat Amsterdam zijn promotie tot leidende stad van de Nederlanden te danken heeft aan de immigratie van duizenden vooraanstaande Antwerpenaren. Zoiets laat zijn sporen na, lang nadat de feiten zelf zich hebben voorgedaan. Het funeste bij een dergelijke intellectuele aderlating is dat er naar het absolute getal te weinig dragers van de hogere cultuur overblijven. Er zijn dan ook niet genoeg mensen om deze hogere cultuur aan de volgende

generatie over te dragen terwijl aan de andere kant het gewone volk geen voorbeeld meer heeft waaraan het zich kan optrekken of waarnaar bekwame lieden die uit het gewone volk opgroeien kunnen streven. Het Vlaamse volk bleef dan ook heel lang verpauperd en is dat tot op zekere hoogte nog, al mogen we hopen dat de democratisering van het hoger onderwijs en de doorbraak van het Nederlands in alle lagen van de maatschappij hierin verandering zal brengen. Het is echt geen wonder dat de opgang van Vlaanderen zich het eerst manifesteert op het economische vlak. Voor een volk dat altijd het hoofd heeft gebogen, geldt nog niet dat het het werken verleerd heeft—veeleer het tegendeel, omdat het een stel parasieten had te onderhouden en dan ook nog voor de eigen kost moest zorgen⁴. Kostbare decennia echter gingen verloren en even kostbare menselijke talenten kwamen nooit tot bloei.

Vlaanderen bleef dus in 1585 intellectueel verweesd achter. Opgesloten in kleine dialectkringen verviel het gewone volk tot proletarisch niveau en zo werd het door de verfranste elite, die zich hier ten lande inmiddels had gevestigd, ook behandeld.

Uit die situatie groeide wat ik gemakshalve een bezettingscultuur noem. Die is gekenmerkt door een grote dosis hypocrisie: men trekt de kop in de kas voor alles waarvan men vermoedt macht te bezitten. Men knikt “ja”, denkt wellicht “neen” en zal, als niemand het ziet en er geen gevaar dreigt, de zogeheten “grote man” bedriegen en hem bestelen of benadelen. Deze houding ligt aan de basis van de zogeheten populistische stromingen in ons land, want ik het stemhokje staat niemand je op de vingers te kijken. ‘Populistische bewegingen drijven op wantrouwen en achterdocht. Ze dragen een wereldbeeld uit waar verraad en bedreiging centraal staan.’ Zo schrijft de Brusselse politoloog Patrick Stouthuysen⁵. Dat is precies wat de stemmers voor ‘een radicale Vlaamse partij’ drijft—de bewuste nationalist onder hen wellicht uitgezonderd. Hun ‘foertstemmen’ zijn een neus naar de overheid, want op die manier kan men die immers ongestoord en zonder risico een hak zetten. Veel extreem-rechtse ideologie moet men bij die mensen niet gaan zoeken: de meesten onder hen hebben lak aan gelijk welke ideologie, behalve deze van een sterk nihilisme.⁶ Deze bezettingscultuur heeft ook haar gevolgen voor de landinrichting. Geert van Istendael beschrijft beeldig hoe de gemiddelde Vlaming maar niet kan begrijpen dat je niet zomaar midden in een bos mag bouwen, want men had dat bos destijds nu precies gekocht om er een chalet in neer te poten. De gemiddelde Vlaming, slachtoffer van de bezettingscultuur, komt niet toe aan een visie die verder reikt dan de grenzen van zijn eigen, kleine persoonlijke wereldje. Dat wereldje omvat, in

het beste geval, de grote familie, de sibbe, maar meestal zelfs niet eens dät. Als je vanuit Nederland de Vlaamse grens passeert, zie je het meteen: de eindeloze koterij, achteraan aangebouwd aan de huizen in lange linten langs de Vlaamse wegen. Geen Vlaming bij wie het opkomt dat dergelijke lintbebouwing niet alleen elke esthetiek mist, maar bovendien schadelijk is voor milieu, de vlotheid van het verkeer en problematisch voor onze kinderen, als die ooit eens een groot stuk grond nodig hebben en wat al meer.

Dät is de Vlaming, mismaakt door eeuwen bezetting, eerst door vreemde heersers, later door Franstalige Belgen en met hen collaborerende Vlamingen.

Dergelijke mensen ontwikkelen ook geen enkele nationale identiteit. Ze ontwikkelen ook op dat gebied een ontwijkingscultuur, zoals de scherpe waarnemer die Frits Bolkestein is, dat zegt.⁷

En ook vandaag nog kan de waarnemer overal de sporen ontwaren van die bezettingscultuur, al zitten ze soms verscholen achter in schijn moderne benaderingen en opvattingen. Ik heb de neiging om de efficiëntie-mentaliteit waarmee de Vlaamse regering de Vlaamse universiteiten in een curieus kennisproductiepatroon wil duwen, niet losstaat van deze bezettingsmentaliteit. Immers: een volk dat geen geschiedenis heeft in de hogere cultuur, doorleeft de betekenis van het Humboltiaanse *Bildungs*-cultuurbeeld niet of nauwelijks.⁸ Wat we zelf doen, doen we helaas echt niet altijd beter...

Een negatieve Vlaamse identiteit

Er steekt een behoorlijke dosis negativiteit in zo'n bezettingscultuur. Dat is overduidelijk. Erger is echter dat de identiteit die Vlamingen kenmerkt, daarvan getuigt. De Vlaamse identiteit is egoïstisch, principieel op zichzelf en het eigen kringetje gericht en sluit op deze manier perfect aan bij de heersende nihilistische, anti-identitaire geest. De Vlaamse identiteit laat zich wellicht nog het best benaderen door haar te relateren aan de grote tegenspeler—als die term hier op zijn plaats is: de francofonie.

Er zijn namelijk opmerkelijke ontwikkelingen aan de gang. We hebben in Vlaanderen altijd geklaagd dat Franstaligen geen Nederlands kennen. Dat is ongetwijfeld correct, maar het moet worden gezegd dat jonge Vlamingen geen Frans kennen en dit ondanks verplicht onderwijs van het Frans op school. Jonge Vlamingen kunnen geen Franse literatuur meer verwerken, maar sterker is dat ze daarin ook niet langer geïnteresseerd zijn. Voor de gemiddelde Vlaming wenkt

Europa of zelfs de wereld. Frankrijk is voor hem in het beste geval een vakantieland of een land waar hij doorheen rijdt, op weg naar een van de Spaanse *costa's*. Voor een enkeling is Frankrijk het land dat Sartre en Maurice Chevalier voortbracht. Maar dan moet je al naar de intellectuele elite toe.

En nog is het fenomeen van de Vlaamse identiteit niet voldoende beschreven.

De Vlaming kent geen Frans, spreekt het niet langer, is er niet in geïnteresseerd, maar *wil* het ook niet langer kennen of spreken. Heimelijk sympathiseert de jonge Vlaming met de Engelstalige wereld, omdat die deze van het Frans overtroeft. Liever spreekt de Vlaming Engels, ook tegen landgenoten, omdat hij weet dat hij de Franstalige daarmee treft in wat hem het dierbaarst is: de illusie dat zijn Frans een wereldtaal zou zijn. Het moet hard aankomen, deze steek recht in het hart van de Franstalige, voor een lid van een cultuurgemeenschap die in de zeventiende en de achttiende eeuw heel Europa cultureel domineerde. In die jaren was de voertaal aan de Europese hoven het Frans, zelfs in het flamboyante Wenen of aan het hof in Kopenhagen, waar de kinderen van de Deense koning in het Frans werden opgevoed. Zich nu door het Engels voorbijgestoken en hopeloos in de marginaliteit gedrukt te weten: dat is minstens heel erg pijnlijk.

Om de een of andere duistere reden voelt de modale Vlaming dit nochtans subtiele gegeven aan en beleeft hij er een soort duivels genoeg aan de francofone tegenspeler te dwingen met hem te converseren in de taal, waartegen die het heeft moeten afleggen. De Vlaming is zich zeer goed bewust van het feit dat hijzelf, met zijn Nederlandse moedertaal, tot dezelfde taalfamilie behoort als het Engels en hij weet best dat zijn francofone tegenspeler dat evengoed weet.

Men herkent in dit gedragspatroon helemaal de Vlaming, mismeesterd door een lange, lange bezetting, die nu de kans ziet om diegenen die hij altijd als zijn meerderen heeft moeten erkennen met een satanisch genoeg op zijn beurt de duivel aan te doen.

De moderne Vlaming valt bijgevolg voornamelijk te herkennen aan wat hij *niet* wil zijn. Het lijdt maar weinig twijfel dat veel separatistisch gevoel zijn oorsprong vindt in deze, negatieve, afwijzende identiteit. Want op dezelfde manier als hij wraak neemt op de Franstalige, kan hij wraak nemen op "de overheid"—in dit geval de Belgische—door in volle legaliteit een partij te steunen, die nu precies diezelfde overheid onderuit wil halen.

Een positieve bijdrage tot de wereldcultuur

En toch hoeft het echt niet op die manier. Volkeren hebben wel degelijk een betekenis, een unieke, wereldhistorische betekenis, en die betekenis uitbouwen is een veel heilzamere weg om zichzelf een eigen identiteit aan te meten. Volkeren vormen een bijdrage tot het geheel van de wereldcultuur. Een van de afschuwelijkste teksten die ik in mijn leven ooit heb gelezen is van de hand van de Franse rationalist Henri Michaux. Hij wordt geciteerd door Alain Finkielkraut, waarmee ik me enigszins verwant voel. Hier komt de beruchte tekst: "De Nipponen uit Pommedanië zijn de onaangename burens van de Oemenezen uit Bonnarië. De Nibboni's uit Bonnarië sluiten een akkoord ofwel met de Nipponen uit Pommedanië ofwel met de Rijabonen uit Carabulië zodat ze voor de Oemenezen uit Bonnarië een bedreiging vormen, natuurlijk pas nadat ze bondgenoten zijn geworden van de Bitulen uit Rotrarka of voor even, door geheime overeenkomsten, de Rijobetten uit Biligetië hebben geneutraliseerd; de Rijobetten beschermen de flank van de Kolviten uit Beuletenland, die op hun beurt het Bonnarië van de Oemenezen dekken evenals het noordwestelijke deel van de verdedigingswal van de Nipponen uit Pommedanië, aan gene zijde van de Prochussen uit Osteboelië(...)"⁹ De overweldigende, pijnlijk wordende opeenstapeling van eigennamen moet Michaux' houding tegenover de identiteiten en de nationaliteiten illustreren. Er zijn er veel te veel. Althans in de ogen van Michaux—dat is wel duidelijk. Finkielkraut interpreteert Michaux aldus: "De volken die met elkaar overhoop liggen of voortdurend ruzie zoeken, zijn doelloze entiteiten, in hun stompzinnigheid gekerkerde realiteiten, kortom, collectieve absurditeiten die alleen maar bestaan omdat ze bestaan, los van elke roeping en van elk bestaansrecht."¹⁰ Maar Finkielkraut voert ter verweer voorwaar zwaar geschut aan. Hij citeert Hannah Arendt: "We zijn huis en haard kwijt geraakt, dat wil zeggen de vertrouwdheid van ons dagelijks leven. We zijn ons beroep kwijt geraakt, dat wil zeggen de zekerheid dat we op deze wereld van enig nut zijn. We zijn onze moedertaal kwijt geraakt, dat wil zeggen onze natuurlijke reacties, de eenvoud van de gebaren en de spontane uiting van onze gevoelens."¹¹ Arendts boodschap—en deze van Finkielkraut—is duidelijk: menselijkheid is nooit abstract, maar altijd concreet. Het is heel juist wat Bruno Latour ooit schreef: zelfs het langste netwerk is op ieder concreet punt lokaal. Een duidelijke vingerwijzing overigens voor de protagonisten van een ongebreidelde globalisering. En wie het over concrete mensen of, algemener, concrete entiteiten, wil hebben,

kan niet om identiteit en bijgevolg om nationale identiteit heen. Alsof dit zware geschut nog niet volstond, voert Finkielkraut dan nog eens een overlevende van Auschwitz, Jean Améry, ten tonele, van wie hij de stelling citeert dat elke vorm van "heimwee" inhoudt niet alleen zijn land, maar ook zijn identiteit te missen. Michaux en zijn geestesgenoten berijden dus duivelse rossen, die gevaarlijk smalle richels opklauteren en hun berijders in de duisternis van de ontkenning van de menselijkheid dreigen te doen neerstorten.

Dergelijke woorden moeten ons ervan overtuigen dat mensen en volkeren een betekenis hebben en dat elk verlies van een mens maar ook van een volk een verarming voor de totaliteit van de menselijke beschaving betekent. Dat is helemaal niet in tegenspraak met een welbegrepen inter-nationalisme. "Toch ben ik er nog steeds van overtuigd dat je je te midden van je landgenoten in de straten van dorp of stad moet bevinden om je spirituele landgenoten beter te waarderen en dat het culturele internationale alleen maar kan bloeien als je tot een natie behoort waar je je veilig en beschermd voelt", aldus nog Améry¹²

Dààr zit echter wel een voorwaarde aan vast! Een volk moet ook een volk of beter: een natie *willen* zijn. Da's trouwens ook nodig voor wie de democratie levend wil houden: "Enkel wanneer de burger zich met de politieke gemeenschap vereenzelvigd, zal hij bereid zijn mee te werken aan het algemeen belang—iets wat in België al te weinig is gebeurd."¹³ Een volk moet dus naar een staat verwijzen en een staat naar een volk. Of algemener: pas als een gemeenschap een eigen identiteit beleeft, kan die gemeenschap uitgroeien tot een volwaardige democratie.

Ziedaar de opdracht voor de Vlaming van de toekomst. Dat men dus niet kome aandraven met de nogal domme opmerking dat België een pracht van een zaak is, omdat België geen identiteit bezit en je als Belg bijgevolg niemand kunt kwetsen. Ik ga daar hier niet verder op in, maar zoals ik hierboven heb uiteengezet is een negatieve identiteit òók een identiteit. Wie ontkent een identiteit te bezitten, bezit er duidelijk een. Derhalve dient de vraag aan de partijgangers van deze opvatting, aangevoerd door Reynebau *cum suis*, opnieuw gesteld: waarom niet de Vlaamse, maar wel de Belgische. Zonder het te beseffen zijn Reynebau *cum suis* in hun identitair ontwijkingsgedrag dan ook veel meer Vlaming dan hem lief is. Overigens is de analyse van Reynebau niet eens correct. België heeft wél een identiteit, maar dat is een Franstalige, want *La Belgique sera Latine, ou elle ne sera pas*. "Zo vindt Wallonië in het België van vandaag niet meer het land terug dat het in 1830 heeft gemaakt. Het Franse België van 1830 veranderde in een tweetalige

staat(. . .)¹⁴ Veel commentaar behoeft dit citaat, dunkt me, niet. En inderdaad: in dat Franse België is Vlaanderen vreemd. Vlaanderen bevindt zich in de situatie van Jean Améry, die lijdt, omdat hij zijn land en zijn (nationale) identiteit mist. Ook Vlaanderen leeft met wat men met een wat metafysisch georiënteerde uitdrukking 'een leegte' zou kunnen noemen. Het is een vreemde toestand: een Vlaanderen dat gebukt gaat onder een bezettingscultuur, dat vol wrok wraak neemt op alles wat het als "de grote man" beschouwt en intussen in het eigen kringetje op een hypocriete manier een eigen wereldje opbouwt. Er is in Vlaanderen inderdaad een gemis, dat niet door België kan worden opgevuld, want dat is nu eenmaal principieel Frans, dit wil zeggen: het aanvaardt de Vlaamse identiteit niet.

Een nieuw uitgangspunt

Precies dat alles nu is een interessant uitgangspunt voor wat een concrete invulling van een positieve identiteit voor Vlaanderen zou kunnen worden. Want hoe men het ook wende of kere: Vlaanderen *weigert* Frans te wezen. Wie *weigert* voor een bepaald iets te kiezen, kan niet aan de vraag blijven ontkomen waarvoor hij dan wél wil kiezen.

Laat me vooreerst opmerkingen dat we hier met een democratische opdracht van het zuiverste water te maken hebben. Weinig volkeren krijgen de kans om zichzelf een identiteit op te bouwen. Meestal worden volkeren, al dan niet verbrokkeld, opgeborgen in staatkundige structuren, die er vervolgens alles aan doen om de identiteit van die volkeren zodanig te verhapstukken dat wat er als identiteit uiteindelijk verschijnt, totaal vervreemd blijkt van de originele oriëntatie van het bedoelde volk. De numerieke positie van Vlaanderen in België stelt Vlaanderen in de mogelijkheid om de eigen identiteit op te bouwen—als het daarmee tenminste bewust een aanvang wil maken.

Meteen is hiermee terloops uitdrukkelijk aangegeven dat identiteit geen essentialistisch begrip is, maar wel degelijk een constructie, een doorleefd zelfbeeld dat ontstaat onder de invloed van, onder meer, politieke omstandigheden en dat zich historisch ontwikkelt.

Hoe moet die identiteit er dan uit zien, en vooral: hoe moet ze tot standkomen?

Wat de inhoud van de Vlaamse identiteit moet zijn moet gezegd worden dat het bepalen hiervan een opdracht is voor de hele ge-

meenschap van de Vlamingen. Enkele krachtlijnen zijn van belang: de Nederlandse dimensie moet een centraal element worden. Anders hadden we ons net zo goed kunnen laten verfransen. Ten tweede moet onze identiteit historische continuïteit vertonen. We moeten dus voeling zoeken met het verleden van onze gemeenschap, hetgeen een herwaardering van het geschiedenisvak veronderstelt. Ten derde moeten de nationale mythes geherformuleerd of tenminste algemeen verspreid worden. Jan zonder Vrees bijvoorbeeld, is een schoolvoorbeeld van een typisch Vlaamse mythe. Dat veronderstelt dan weer dat we de moderne mythejagers die we in grote getale in onze "kwaliteitsmedia" aantreffen, een pakje passen. Mythes zijn van fundamentele betekenis voor het leven van een gemeenschap. Ze leggen de weg open naar de vele onuitgesproken maar niettemin werkzame betekenissen die op de achtergrond van ons samenleven in Vlaanderen werkzaam zijn. Jan zonder Vrees is hét prototype van de Vlaming: recht door zee—in tegenstelling tot alle 'profiteurs' en 'postjesjagers' die Vlaanderen teisteren, je herkent er zo onze bezettingscultuur in; ingoed, want niemand kan hem iets verwijten zodat wat hem aan ongeluk te beurt valt, hem waarlijk *overkomt*; maar hij is ook moedig, een kwaliteit die de Vlaming toch o zo graag in overvloedige mate zou bezitten—hij zingt erover in de Vlaamse Leeuw, weet U wel—, maar waarvan hij weet dat hij deze eigenschap te enenmale eerder mist dan bezit.

Ik ben van oordeel dat de weg die Vlaanderen moet opgaan veel minder deze is van economische welvaart of het opdringen van cijfermatige indicatoren waaraan onze scholen en universiteiten moeten voldoen om Vlaanderen tot één van de meest moderne regio's in Europa te maken. Het is zelfs niet eens op de eerste plaats een kwestie van goed bestuur. Dat ook, vanzelfsprekend, maar het is een beetje vreemd alles onder die paraplu weg te willen bergen. Waarom zouden we in rationeel inpakpapier wegstoppen wat gerust open en bloot voor iedereen getoond mag worden: onze ziel?

Wat we nodig moeten ondernemen is de tocht naar onszelf. Naar onze eigen geschiedenis, naar de waarden die onze voorouders tot ons hebben gebracht, nog voor ze door de Spanjaarden uit hun haarden werden verjaagd. Het is een kwestie van cultuurvinding, om het met Ad Verbrugge te zeggen.

Is dat alles niet wat zweverig? Wat melancholisch-antiek ook? Enigszins melig zelfs misschien? Zo weinig tastbaar en zo rekbaar in deze tijd waarin letterlijk alles wordt gemeten?

Ik ben van oordeel dat de zaak er helemaal niet zo wazig voorligt. Niet alleen spelen we hier op hetzelfde veld als de zo moeilijk stuurbare emoties. Die moeten inderdaad nodig beheerst worden.

Dat vereist overleg en overreding. Doch: zodra de Vlaming ertoe verplicht is zelf op te draaien voor de keuzen die hij heeft gemaakt, zal hij geconfronteerd worden met de realiteit van de electorale en andere beslissingen die hij heeft genomen. Hij zal verplicht worden zijn misvormde bezettingscultuur af te leggen, want als hij niet langer in de mogelijkheid is de Walen of de Francofonen de schuld te geven voor wat er misloopt, komt hij telkens weer zichzelf tegen.

En d'at, precies d'at, verschijnt de reden om Vlaanderen tot een onafhankelijke staat uit te bouwen. Want geconfronteerd met de volle verantwoordelijkheid voor wat hij al dan niet in zijn gemeenschap uitricht, zal hij voor de verpletterende opdracht komen om zijn huidige negatieve identiteit, die bestaat in het afwijzen van België, om te polen naar iets positiefs. De Vlaming zal geen andere keuze hebben dan zichzelf een eigen identiteit aan te meten, want als België er niet langer is, bestaat er ook niet langer iets om zich tegen af te zetten en verdwijnt de grondslag van zijn huidige negatieve identiteit. Hij zal evenmin kunnen volstaan met straffe taal en luid stemgedruis, noch met door krachtige emoties onderstreepte standpunten. Daarmee bouw je je namelijk geen positie onder de andere staten. Zo werkt dat niet. De Vlaming zal staatkundig moeten leren denken. Rationeel. En iets bijdragen als hij zich aanvaard wil weten als Vlaming, zodat hij de leegte noodgedwongen zal moeten opvullen. Hij zal zijn emoties voor zich moeten houden, voor gebruik bij gelegenheden dat het passend en wenselijk is. En die gelegenheden zijn talrijk genoeg, want ook in Vlaanderen is niets menselijks ons vreemd.

Op die manier zal hij zijn eigen volwaardigheid als mens en als burger vorm moeten geven. D'at ligt de eindmotivatie van onze Vlaamse strijd: het verwezenlijken van onze volwaardigheid als moderne, volwassen, zelfbesturende, waarlijk "verlichte" mensen.

Arendt en Améry maken ons duidelijk dat we als mens behoefte hebben aan een (nationale)identiteit—omdat we anders verworden tot vreemden in deze wereld. Daarom zal de verdwijning van de staat België en het verschijnen van de Vlaamse staat de Vlaming gelasten op zoek te gaan naar een eigen identiteit, die niet langer de huidige negatieve, verkrampde identiteit kan zijn. Het hoeft dus geen verder betoog dat ik me regelrecht opstel tegen de opvattingen van Aernoudt in de kolommen van het vorige nummer van dit tijdschrift.¹⁵

Slotbedenking

Is Vlaanderen rijp voor een dergelijke, verreikende onderneming? Ik denk dat de tijd inderdaad stilaan aanbreekt. Een gemeenschap die kiest tégen iets, neemt alvast een beslissing. Dat is een vertrekpunt. Het is het bewijs dat deze gemeenschap niet is weggezonden in totale lethargie. Vlaanderen *wil* iets zijn iets anders dan Francofoon, maar weet nog niet zo goed wat.

Dat de opdracht echt tot een goed einde zal worden gebracht, is geen vanzelfsprekendheid die in de natuurlijke orde der dingen opgesloten ligt.

Er rust een zware verantwoordelijkheid op de Vlaamse intelligentsia aan de ene kant en de Vlaamse beleidsinstanties aan de andere kant.

Wat de opdracht van de Vlaamse intelligentsia betreft: die werd boven al even aangehaald. Ze zal de meute van het volk moeten voorgaan, willens nillens. De taak van de Vlaamse beleidsmakers is wellicht nog lastiger, omdat ze zich intellectueel moeten losmaken uit de houdgreep van het alomtegenwoordige efficiëntiedenken. Efficiëntie kan slechts één van de overwegingen zijn die leiders van een moderne natie mag drijven. Mensen als Améry en Hannah Arendt houden niet op ons te wijzen op onze taak de menselijkheid bij voortdurend in het oog te houden. En die menselijkheid heeft warmte, gezelligheid, een vleugje mystiek en de geheimzinnigheid van een nooit voltooid verleden vandoen.

Wat als Vlaanderen staat is geworden en zichzelf heeft gevonden—in waarheid kan leven, zoals Havel zegt?

Dan wenkt ons Nederland, want dan is de opdracht van de Vlaamse staat volbracht.

Maar dat is latere zorg.

- 1 Zie daarvoor mijn *De gekwetste mens*. Budel, Damon, 2006, passim.
- 2 Alain Finkielkraut, *De verloren beschaving*, Amsterdam, 1997, blz. 133.
- 3 Jeroen Vanheste. Benda en de rol van de intellectuelen, in *Civis Mundi*, januari 2007, blz. 19.
- 4 Gemenerds zouden dus kunnen beweren dat Vlaanderen dat geroemde Vlaamse arbeidsethos niet aan zichzelf te danken heeft, maar nu net aan de opeenvolgende bezettingen en dat Vlaanderen, nu het stilaan zichzelf meester wordt, die roemruchte arbeidslust wel snel zal verliezen.

- 5 Patrick Stouhuysen. *Extreem-rechts in Na-oorlogs Europa*. Amsterdam, Balans, 1993, blz.15.
- 6 Voor de beschrijving hiervan : zie mijn *De gekwetste mens*, o.c., blz. 102 e.v.
- 7 Frits Bolkestein. Nederlandse identiteit in Europa, *Ons Erfdeel*, 2003, nr 4, blz. 491.
- 8 Zie daarvoor : Frank Willaert. *Welke universiteit willen wij ?* Streven, juli-augustus 2007, blz. 620.
- 9 Alain Finkielkraut. *De verloren beschaving*. Amsterdam, Contact, 1997, blz. 129.
- 10 Ibidem, blz. 130.
- 11 Ibidem, blz. 134.
- 12 Finkielkraut, idem, blz. 138.
- 13 Matthias E. Storme. Geworteld en gelaagd: over identiteit, *Secessie*, januari 2003, blz.24.
- 14 Guido Fonteyn. *De Walen*. Tielt, Lannoo, 1980, blz.150.
- 15 Rudy Aernoudt. Realisme van het "antimanifest", *Vivat Academia*, april 2007, blz. 59 e.v.

Die eland – De eland, gedicht van Wilma Stockenström bij een rotstekening

Lic. Ghislain Duchâteau

Eens te meer hadden we het voorrecht het Seminarie Afrikaanse Taalkunde bij te wonen aan de Universiteit Hasselt van 1 tot 7 juli 2007. De professoren Hein Grebe en Willem Botha verzorgden de lezingen.

Professor Hein Grebe van de universiteit van Pretoria wilde ons in zijn eerste lezing leren om opnieuw of voor het eerst teksten in het Afrikaans te lezen en te vatten. Zijn uiteenzetting stond in het teken van de spanning van het Afrikaans tussen twee werelden, die van Europa en die van Afrika. Bij de zorgvuldig gekozen teksten was er het gedicht van de merkwaardige Wilma Stockenström "Die eland" uit haar bundel "Van vergetelheid en glans". Om het gedicht te illustreren had Hein Grebe de afbeelding van een prachtige rotstekening op het internet gezocht waarop de eland van een Sanman geschilderd staat. Het was precies alsof Wilma Stockenström volkomen werd geïnspireerd bepaald door die afbeelding of door de beschouwing zelf van de rotstekening ter plaatse, waar ze nu nog bekeken kan worden.

Het gedicht zelf riep de herinnering op van een gelijkaardige lezing tijdens het seminarie Afrikaanse literatuur in 2002, toen Erika Lemmer het had over ecoliteratuur. Zij koos ook een bijzonder treffend gedicht van Johann Lodewyk Marais uit om die ecoliteratuur voor te stellen. Het handelde ook over een typisch Afrikaans dier als in het gedicht van Stockenström. Bij Marais ging het namelijk over de "bloubok" die door blanke jagers werd uitgeroeid en waarvan we enkel nog opgezette exemplaren kunnen bekijken in Europese musea. Maar ook Erika Lemmer had ter illustratie een schitterende witzwart tekening meegebracht met de afbeelding van de bloubok.

Naar aanleiding van de kennismaking met ecoliteratuur dankzij het college van professor Erika Lemmer schreef ik daarover in juli 2002 het volgende:

Figuur 1: Rotstekening uit de Westkaap

"Uit het gedicht klinkt nostalgie op naar de verdwenen blauwbok, maar ook protest en bewustmaking. De dichter geeft het prachtige dier in en door zijn gedicht blijvend gestalte. Een aandachtige grondige lectuur van het gedicht toont aan hoe de blauwbok door de bezwerende kracht van het gedicht als het ware vereeuwigd wordt. Is de man die de laatste blauwbok afschoot schuldiger dan de man die de eerste afschoot? Jawel. Er draaft geen blauwbok meer over de grasvlakten, maar het vers van Marais behoedt de blauwbok voor totale verdwijning uit het mensengeheugen. Het roept samen met de tekening van le Vaillant uit 1781 de prachtige figuur op van het dier in de verstopping van de tijd. Zo was dit heerlijke stukje ecoliteratuur even het onderwerp van "ecokritiek".¹

De parallel met Marais kan worden doorgetrokken in "Die eland" van Stockenström. Hier doodt de sanman de eland omdat die zijn belangrijkste bron van voedsel uitmaakt. Hij verwisselt in het gedicht zo treffend boog en pijl voor teken- en schilderkwast waarmee hij het dier, dat zo van betekenis was in zijn leven ook kunstig vereeuwigd op de rots onder de overhangende wand dicht bij het kwariestruikgewas. Hier vereeuwigd niet de dichter door zijn dichterlijk woord het dier, maar hier schetst de dichteres het vereeuwigen van het dier door de kunstzinnige hand van de San. Het is hier bepaald geen kritiek laat staan ecokritiek, maar het dichterlijke woord verheerlijkt hier de scheppingsdaad zelf van de Sanman die jager is én kunstenaar en die zichzelf en het dier tot leven brengt en vereeuwigd in de prachtig omliggende en kleurrijke rotstekening.

Een mooie omschrijving van het gedicht in het Afrikaans vinden wij in het artikel van de literatuurhistoricus J.C. Kannemeyer in

het tijdschrift *Ons Erfdeel*.² Voor Hein Grebe is het gedicht een stukje toe-eigening. Kijk eens, zegt Stockenström, wat heerlijk die Sanman hier maakt, creëert, ons als vereeuwigd monument van zijn kunnen achterlaat op die rotswand. Wellicht maakte hij het voor zichzelf. Maar wij kunnen het bekijken en bewonderen. Het is een stukje Afrikaans patrimonium geworden. Het hoort bij de Afrikaanse wereld, het hoort bij ons die dit stukje continent bewonen. Wij mogen er trots op zijn. Het is heerlijk om naar te kijken. Het is gewoon prachtig. Het is een vreugdeverschaffende uiting van eigen kunst. Wij eigenen het ons als dusdanig toe. Het leeft voortaan als ons gegeven voort. Dank aan de San die het voor ons als eigen aan Afrika schiep. Professor Grebe mag mij corrigeren als ik hier zijn begrip van toe-eigening niet naar zijn eigen inzicht heb vertolkt. Mogelijk glimlacht de wijze Wilma Stockenström als zij dit leest, maar zichzelf dicht zo autonoom, dat zij hier beslist geen commentaar op wil geven. Zij wil het gedicht voor zichzelf laten spreken. Het liefst nog zouden wij het haarzelf willen horen voordragen. Intussen moeten wij het wel doen met haar tekst alleen. Die vraagt een langzame indringende lectuur, maar als je die kan opbrengen, dan kan het gedicht een diepe en blijvende indruk op zijn toegewijde lezer maken.

Zoals voor Die bloubok van Marais verstouten wij ons hier om naast de originele tekst van Stockenström in het Afrikaans onze eigen vertaling naar het Nederlands toe te presenteren. Die wijkt wel af van de vertaling die Robert Dorsman publiceerde in zijn bloemlezing van Stockenströms gedichten *Vir die bijziende lezer – voor de bijziende lezer*.³

Wij laten de dichteres hier eerst voluit aan het woord. Daarnaast plaatsen wij onze tekst in het Nederlands die we met de hulp van professor Hein Grebe en professor Luc Renders en zijn dame tot stand hebben kunnen brengen.

DIE ELAND⁴

Dat die klein-klein handjie se aanraak
 die eland laat opspring en rooi en vaal draf
 dit is die wonder wat hom voltrek in die grot
 geel vinger rooi klei dit is die wonder
 die eland lewend geraak op die wand van klip
 die groot geel mensie en die klein bruin eland
 die groot oker dier staan op uit die stof
 en bekyk die lewe gelate geverf
 uit die bek van die grot by die bak ghwarriebos
 menseskepsel loop uit uit die bakkrans
 uit na die vaal trop doer teen die vlak
 om die wind te skep en die kort pyl te skiet
 om die bok te skep met die horings swart
 en die buik so vaalrooiskurf teen die vaal platklip
 en die sterk pote en die stomp stert en die riffelkwakkie
 dit is die wonder wat hom voltrek as die pyl
 in die hand wat hand bly kwas wordt
 hand wat die klip laat leef
 hand wat laat leef lewende hand
 doop in slang en gifbol se gif die pyl
 en span die boog breed soos die horison
 na die teiken geteken teen die groot-groot lug.
 Wilma Stockenström

DE ELAND

Dat het kleine handjie hem aanraak
 de eland doet opspringen en rood en vaal laat draven
 dit is het wonder dat zich voltrekt in de grot
 gele vinger rode klei dit is het wonder
 de eland geraakt levend op de wand van de rots
 het grote gele mensje en de kleine bruine eland
 het groot okeren dier staat op uit het stof
 en bekijkt het leven gelaten geverfd
 vanuit de bek van de grot bij het ghwarrieboutgewas⁵
 menseskepsel loopt uit de overhangende rotsholte
 naar de valse troep op de vlakte
 om de wind te scheppen en de korte pijl te schieten
 om de bok te vatten bij de zwarte horens
 en de buik zo vaalrood ruw tegen de valse platte rots
 en de sterke poten en de stompe staart en het gerimpeld keelvel
 dit is het wonder dat zich voltrekt als de pijl
 in de hand die hand blijft kwast wordt
 hand die de rots doet leven
 hand die de levende hand doet leven
 doop de pijl in slang- en plantengif
 en span als de horizon breed de boog
 naar het doelwit getekend tegen de grootse lucht
 Wilma Stockenström

Een indringende karakterisering van het dichtwerk van Wilma Stockenström door professor dr. Luc Renders van de Universiteit Hasselt vindt u op de website van de Afdeling Neerlandistiek Universiteit Wenen onder Euro-Afrikaans.⁶ Zijn tekst draagt de titel "Wilma Stockenström: tussen nietigheid en oneindigheid".

- 1 <http://www.oulitnet.co.za/neerlandi/bloubok.asp>
- 2 *Ons Erfdeel* jaargang 41 uit 1998 "Die mens tussen vergetelheid en glans - Oor die werk van Wilma Stockenström" (blz. 235-244) – http://www.dbnl.org/tekst/_ons003199801_01/_ons003199801_01_0044.htm
- 3 Uitgeverij Atlas Amsterdam-Antwerpen, 2000
- 4 Afbeelding zie: http://ceresmuseum.lando.co.za/san_heritage.htm
- 5 ghwarrieboom: soort sierlijke, bladhoudende, wilde struik of boom (*Euclea undulata*), in het Afrikaans ook bekend als raasbessie, kwar
- 6 <http://www.ned.univie.ac.at/afrikaans/studiehulp/gedigte/stockenstrom.htm>

Haast u langzaam

Bart Makken

De secretaris van de stadhouders van Holland, Zeeland en Utrecht vergezelde Willem III, prins van Oranje en koning van Engeland, in 1691 tijdens diens bezoek aan het Erasmushuis. Constantijn Huygens zegt er in zijn journaal bij dat toen al de traditie bestond om deze bezienswaardigheid te bezoeken. Meer nog: zonder Erasmus zou dit huis allang gesloopt zijn. De victorie van het behoud van burgerlijke bouwkunst begint in Anderlecht.

Eeuwfeest

Velen kennen Desiderius Erasmus (ca. 1469–1536) vooral als humanist, filosoof en schrijver, weinigen weten nog dat hij priester was en—ondanks aanvaringen met de censuur—nooit uit de Kerk is gezet. De in Rotterdam geboren wetenschapper heeft daar het oudste publieke standbeeld van Nederland, al in 1549 werd er een houten standbeeld opgericht. Het huidige bronzen, uit 1622 is van Hendrick de Keyser en het vijfde beeld in successie, en het enige uit die eeuw. De neiging standbeelden op te richten voor nationale figuren vond pas ingang in de tweede helft van de negentiende eeuw, in Noord- niet anders dan in Zuid-Nederland.

Zijn geboortehuis bestond toen weliswaar nog (tot aan het bombardement van 1940) maar elders in Europa zijn de letterlijke voetspooren van Erasmus, afgezien van zijn graf in Bazel, vrijwel uitgewist. Behalve in Anderlecht, toen nog een plattelandsdorpje met 300 zielen, waar hij gastvrijheid genoot van Pieter Wichman, kanunnik van de collegiale kerk van Sint-Pieter en Sint-Guido, even verderop. Het grote huis is uit 1515, een tamelijke nieuwbouw in rode baksteen met zandstenen kruisvensters toen Erasmus het eind mei 1521 betrad, en op 28 oktober datzelfde jaar verliet, om nooit meer naar de Lage Landen terug te keren.

En zo is het pand opnieuw, anders dan toen nu op een boogscheut van metrostation Sint-Guido, en dankzij de restauratie die in 1988 werd voltooid, ogend als was het pas opgeleverd. De poort door komt men op een mooi geplaveide plaats, waaraan zich het pand

verheft, met een kleine haakse aanbouw, het oudste deel uit omstreeks 1460. Het pand is pas sinds 1932 een museum, dat was helemaal niet de bedoeling. Ter gelegenheid van het eeuwfeest van de Belgische staat wilde Anderlecht niet achterblijven, nodigde iemand uit als samensteller van een expositie over de geschiedenis van de plaats en die werd zo'n succes dat deze samensteller de handen op elkaar kreeg voor een veel ambitieuzere onderneming: het Erasmushuis tot museum om te vormen.

In 1931 werd het pand aangekocht en terug gerestaureerd en kon al het jaar aansluitend worden geopend, zulks dankzij de doorgedreven inspanning van één persoon, Daniël van Damme, die tot 1953 conservator bleef. Zijn opvolger, Jean-Pierre vanden Branden bleef veertig jaar in functie, de derde conservator, Alexandre Vanautgaerden, laat het wel uit zijn hoofd grote veranderingen aan te brengen in een museum dat door zulke zwaargewichten op de kaart is gezet. De collectie is een amalgaam, waarvan een groot deel bestaat uit kunstwerken en toegepaste kunst uit de collectie van oud-minister Jules Vandenpeereboom.

Doorhalingen

De minister van de spoorwegen bleef kinderloos en schonk zijn bezit aan de staat, die een groot deel verkocht, enkele boeken opsloeg in de bibliotheek en de rest in depot stak in het Jubelpark. Zijn huis herbergt thans de kunstacademie, een belangrijk deel van de inventaris kon Van Damme recupereren om het Erasmuseum aan te kleden. Aan de schenking door een Hollandse dominee dankt het museum twintig oude drukken van Erasmus, en die gaf daarmee onbedoeld de aanzet tot een tweede poot onder de huidige collectie. Het museum bestaat uit enkele voor het publiek toegankelijke zalen in zestiende-eeuwse stijl, inclusief de complete inrichting en aankleding, 664 stuks.

Daarnaast beschikt het Erasmushuis over een internationaal befaamde verzameling vroege drukken van de humanist, inclusief exemplaren met persoonlijke annotaties en werken, die door de censor driftig zijn bewerkt, soms paginagewijs doorgehaald, soms regel voor regel onleesbaar gemaakt. Dit is een uiterst zeldzame collectie, omdat ze de ingrepen van de inquisitie of van religieuze censoren tonen. Die hebben niet de hele oplage bewerkt, maar enkel het voorliggende exemplaar. In de doorhalingen is men niet zuinig geweest, Erasmus was nog net geen ketter, maar zijn gedachtegoed stond toch op gespannen voet met de Leer. De achting voor

de man en zijn werk was nochtans zodanig, dat slechts enkele van zijn boeken op de Index werden geplaatst.

Welke werken? Die laten andere vitrines zien. Het zijn vertalingen uit het Grieks naar het Latijn, tekstcommentaren en grammaticale opmerkingen. Verder worden zeldzame drukken getoond van het Verzameld Werk, dat al kort na zijn dood in Bazel in 1540 werd uitgegeven. Tevens werken die hijzelf nog heeft gezien, zoals de vertaling van het Nieuwe Testament uit 1522, en tal van andere boeken van een benijdenswaardig productieve man. Een blik op de *Adagia* is aardig, maar de verhandelingen over de kunst van het briefschrijven verdienen geen bliken maar lezing. Hoewel: wie nog brieven schrijft heeft geen handleiding nodig, en wie niet anders dan e-mails verstuurt zal er geen boodschap meer aan hebben.

Iconografie

Erasmus kon niet gelijk een Steve Stevaert zijn opvattingen in oneliners ventileren, ook al staan er heel wat aforismen op zijn naam: de kop boven dit stuk is er één van. Het museum onderneemt geen pogingen om de geesteswereld van Erasmus te ontsluiten, ook al biedt de bibliotheek daar wel degelijk de gelegenheid toe. Het laat vooral de omgeving zien waarin een mens op de kanteling van de vijftiende en zestiende eeuw gewoond zou kunnen hebben, mits van zekere stand vanzelf. Het museum is opgevat als een woonhuis, met tafels, stoelen, kasten en haarden, alle vertrekken zijn mooi aangekleed en ingericht. Zonder de toonkasten en met wat sofa's erbij zou je er zo in kunnen trekken, Axel Vervoordt zou er weinig werk aan hebben.

De meubelen zijn stuk voor stuk museumstukken, maar vooral de schilderijen genieten maar geringe bekendheid. Dat is onverdiend, maar ze worden nooit uitgeleend en komen derhalve niet onder ogen van een publiek dat de weg naar Anderlecht niet weet te vinden. Nochtans hangen hier schilderijen van Jeroen Bosch, De aanbidding door de Koningen, Rogier van der Weyden, Sint-Jan de Doper en Sint-Jan de Evangelist plus de HH. Catharina en Apollonia, een *Mater Dolorosa* van Dirk Bouts, en tal van werken, die voorzichtiger worden toegeschreven als 'school van' of 'omgeving'. Ook daarin primeren de Vlaamse primitieven met intieme schilderwerken.

Hoe kan het ook anders, maar alle zalen samen herbergen een gigantische iconografische collectie met portretten van de eregast

des huizes. Schilderijen, zoniet in origineel dan toch in eigentijdse kopie, kopergravures tot en met staaldrukken en (op de gang) reproducties van de beroemdste portretten in buitenlandse verzamelingen. Afbeeldingen van het geboortehuisje in Rotterdam en van het standbeeld aldaar ontbreken niet, maar ook negentiende-eeuwse romantische voorstellingen zijn aanwezig. Het is het stempel dat zulke schilderijen kenmerkt dat ook op dit huis is gedrukt: zo dacht men dat zo'n nette woning er wel uitgezien zal hebben. Wat in Brugge aan de buitenkanten is gepresteerd is hier in een interieur vorm gegeven. Nog net niet doorrookt, maar wel doorleefd.

Het museum is evenwel geen stilstaand water, wetenschappers mogen er de bibliotheek raadplegen, studenten kunnen er hun hart ophalen en voor een breder publiek worden er regelmatig lezingen gegeven. De heraangelegde tuin ademt de sfeer van een hof zoals Erasmus die zou kunnen hebben gekend, op het terrein daarnaast is een filosofische tuin aangelegd met hedendaagse kunstwerken die uitleg behoeven. De bezoekers aan de tuin zonnen of kwebbelen volop. Toch wordt terplekke uitleg verstrekt en al het andere is te verkrijgen in de museumwinkel. Daar zit de goede mens, die u voor hetzelfde geld ook graag het Begijnhofje laat zien, een steenworp verderop.

Informatie:

Erasmusmuseum
Kapittelstraat 31
1070 Anderlecht
Tel. 02 5211383
<http://www.erasmushouse.museum>

Tentoonstelling
Erasmus en zijn drukkers
Nog tot 14 oktober 2007
Open dinsdag tot en met zondag van 10 tot 17 uur
Catalogus 40 p., €5,00

Vanaf Brussel Centraal
Metro 1B richting 'Erasmus'
Halte Sint-Guido

Glimlachen van Lier tot Londen

Mr. Drs Frank Judo

Het behoort allicht tot de natuur van de mens dat het uitstel van genot een vrij trefzekere weg is naar de toename ervan. Hoe langer de tijd die een auteur in het intellectuele vagevuur heeft doorgebracht, hoe langer de lezer er zeker van meende te zijn dat niets hem kon overtuigen dat het toch de moeite waard was een boek van hem te lezen, des te groter kan het plezier van de herontdekking zijn.

Dat plezier van de herontdekking heeft sporen nagelaten op elke bladzijde van Gaston Durnez' recente Chestertonboek, dat het midden houdt tussen een voorstelling van de auteur, een receptie-geschiedenis en een anekdotenboek. Durnez verricht in *De lach van Chesterton* het nederige, maar broodnodige werk van de literaire vroedvrouw, die onwillige lezers er zacht, maar met overtuigingskracht, toe brengt hun vooroordelen even terzijde te leggen, en Chesterton zelf te gaan lezen. Dat dit de moeite waard is, vat Durnez in enkele zinnen samen op de voorpagina van zijn boek:

"Gilbert Keith Chesterton was een reus van een mens, lichamelijk en geestelijk. Zijn vriend en tegenstrever Bernard Shaw noemde hem 'een kolossaal genie'. Voor deze lachende profeet hoorden ernst en geestigheid altijd samen. In ons taalgebied is de Engelsman thans vooral bekend als de vader van Father Browm, de priester-detective die door J.L. Borges tot de top van de literaire speurders wordt gerekend. Maar Chesterton was veel meer. Op zijn actief staan meer dan honderd boeken in verschillende genres, plus duizenden columns en essays. Als een ware pennenridder trok hij daarin ten strijde tegen de dranken van zijn tijd, die ook nog in onze tijd vuur kunnen spuwen. Hij bestreed de moderne 'slavenstaat' en pleitte voor een sociale 'derde weg', hij was een voorloper van 'small is beautiful' en een promotor van 'terug naar het land'. Met grote Engelse humor droeg hij zijn optimistisch geloof uit in spitsvondige polemieken en in dolle verhalen."

Tot zover de voorstelling, die uw dienaar niet beknopter zou kunnen verwoorden—maar die nog talrijke en boeiende aanvullingen vindt in het boek zelf. Minstens even verrassend is wat Durnez ons leert over Chestertons relatie met Vlaanderen. Dat was natuurlijk

een relatie van invloed van de auteur op ons land, waarbij uiteenlopende figuren als Edmond Rubbens, Joris van Severen en Marcel Cordemans tot de eerste Chesterton-lezers behoorden. Er was echter ook een invloed in omgekeerde richting, waarvan Durnez ons een beeld geeft door het relaas van een hilarisch bezoek aan Lier, dat aanleiding gaf tot een pittig gedicht. Wie daarvan kennis wil nemen, staan slechts twee wegen open: hij leze het boek, of kan zelf Chesterton achterna reizen.

Specifiek voor *Vivat*-lezers moet toch ook even verwezen worden naar het relaas van de ontmoeting die wijlen professor dr Walter Opsomer als kind had met de grote auteur, toen hij met zijn ouders gedurende de Eerste Wereldoorlog in ballingschap leefde in het Verenigd Koninkrijk.

Slotsom: de herontdekking Chesterton is in onze dagen niet enkel luxe en plezier, maar ook lering. Slechts één voorbeeld: deze eeuwige hervormer slaagde erin keer op keer de eenzijdigheid en het extremisme te verwerpen, zonder te vervallen in een cultus van het compromis. Zijn toverdrank had een naam: evenwicht. *A bon entendeur...*

N.a.v. Gaston Durnez, *De lach van Chesterton. Portret van een geestige pennenridder in gevecht met moderne draken*, Tielt, Lannoo, 2006, 260 p., ISBN 90 209 6777 0

Die vervloekte jaren vijftig toch

Mr. Drs Frank Judo

Niets is dezer dagen gemakkelijker dan mensen bang te maken voor het verdwijnen van een sacrosante verworvenheid, het volstaat te waarschuwen voor een "terugkeer naar de jaren vijftig", die meer nabije en dus gevaarlijker versie van de middeleeuwen. Zoals het een ware academicus past, heeft de Nederlandse publicist Joshua Livestro ervoor gekozen de moeilijker oefening te maken, en een positieve herwaardering van dit "duistere decennium" op papier te zetten. Niet alleen uit professionele dwarsliggerij, maar ook uit het besef dat hij zelf, als kind van de jaren zeventig, uiteindelijk meer invloed heeft ondergaan van de hier beschreven periode dan van het onmiddellijk voorafgaande decennium van de jaren zestig—ook hier allicht tegen het welverspreide vooroordeel in.

Met wat voorafgaat in het achterhoofd, zal het niemand verbazen dat Livestro er bij tijd en wijle plezier in vindt een heilig huisje aan het wankelen te brengen, vaak met de chronologie als eerste bondgenoot. Zo verbaast hij zich over het feit dat de demografische evolutie, die dezer dagen bekend staat als de "babyboom" wat Nederland betreft niet begint in de onmiddellijke naoorlog, maar in het duistere jaar 1943. Even verderop slaat hij het beeld van de rustige en gezapige jaren vijftig aan diggelen door te wijzen op de Europawijde onrust van het jaar 1956, waar zowat elke Europese hoofdstad een eigen relletjesgolf te verwerken kreeg. In Nederland kreeg het fenomeen zelfs een eigen naam, dat van de *Nederlandse Onderdanen Zonder Enige Moraal*, beter bekend als de nozems.

Allicht de basislijn van Livestro's analyse is het contrast tussen het onterechte beeld van een gezapig en fantasieloos decennium en de terechte erkenning van een burgerlijke dominantie in diezelfde periode. Een uitstekend voorbeeld daarvan is de evolutie binnen de sociaaldemocratie, die haar vooroorlogse revolutionaire kleed voorgoed van zich afgooide, en er voorwaar uitdrukkelijk voor koos als een beleidspartij, veeleer dan een beginselpartij door het leven te gaan. Dat leidde tot voorheen ongeziene beelden, zoals minister-president Drees die het voortouw nam in een cultuurbeleid dat expliciet gericht was tegen de massificatie van de bevolking, en kon worden samengevat als een "beschavingsoffensief door volksopvoeding". Ook elders leek de sociaaldemocratie de meest actieve

pool te worden in de strijd tegen het oprukkende communisme, in een tijd waar de meer traditionele burgerlijke krachten erg rustig bleven.

Terecht verbaast Livestro zich over het feit dat de Koude Oorlog, in tegenstelling tot natuurlijk de Tweede Wereldoorlog, maar ook de Vietnamoorlog, nauwelijks enige invloed heeft gehad op het artistieke leven. Op de Bond-auteur Ian Fleming, Maarten Toonders Bastiaan Bommel en Hergé na, kan hij zelfs amper voorbeelden bedenken. Invloedrijker waren de jaren vijftig dan weer op het vlak van de economie: de vervanging van het familiebedrijf door grotere economische samenwerkingsverbanden of KMO's zonder familiaal aanknopingspunt had ook grote invloed op de verhoudingen tussen en binnen de generaties.

Het bovenstaande moge een voorbeeld geven van de veelheid aan onderwerpen die Livestro in zijn studie aanhaalt. Wij omschrijven het boek bewust als een studie, vermits het weliswaar leest als een journalistiek product, maar het sérieux heeft van een wetenschappelijk werk. Het is dan ook volkomen terecht dat de recente historisch-wetenschappelijke literatuur al meermaals heeft verwezen naar Livestro als de auteur bij uitstek van een overzichtsstudie voor een miskende periode. Wie niet houdt van miskenning, kan zijn neigingen dan ook op een aangename manier botvieren met de lectuur van dit werk, zonder angst te moeten hebben voor de nefaste gevolgen van enige massificatie. . .

N.a.v. Joshua LIVESTRO, *De adem van grootheid. Nederland in de jaren vijftig*, Amsterdam, Bert Bakker, 2006, 292 p., ISBN 90 3513007 3

Over de auteurs

Lic. Ghislain Duchateau is licentiaat germaanse filologie. Hij was actief als docent in het hoger onderwijs en is secretaris van VVA-Limburg.

Mr Drs Frank Judo is hoofdredacteur van Vivat Academia.

Bart Makken studeerde kunstgeschiedenis aan de RUU en publiceerde sinds 1983 in *De Standaard*, *NRC Handelsblad*, *Elsevier* en *De Morgen*. Hij is als freelancer verbonden aan onder andere *Kerk & Leven* en het *Katholiek Nieuwsblad*, en *Openbaar Kunstbezit Vlaanderen*.

Lic. Jaak Peeters studeerde psychologie aan de KU Leuven en was hoofd van de personeelsdienst van een multinationale onderneming. Hij publiceerde talloze artikelen over de toekomst van Vlaanderen en is onder meer auteur van de boeken *De cultuur van het simplisme: over de identiteit van mens, land en volk* (1991) en *Waarde landgenoten. Brief van een Vlaams nationalist aan de nieuwe Vlamingen* (1997).

Activiteitenkalender

► Brugge – Oostkust – Houtland

► Antwerpen

<http://vvacademici.org/VVA-Antwerpen.html>
Jan van Reeth, sirati@belgacom.net
Evelien Lust, evelien.lust@telenet.be

<http://users.telenet.be/vva-brugge>
Leo Derynck, leo.derynck@skynet.be
Eric Vienne, vva.brugge@telenet.be

Dinsdag 9 oktober 2007

Plechtige openingsvergadering, toespraak door Dhr. Eddy Bruyninckx (Gemeentelijk Autonoom Havenbedrijf) over *De Haven en de Vlaamse economie*, met drink

Zondag 30 september 2007

Opening academiejaar 2007-2008 met bezoek aan de haven van Zeebrugge

Dinsdag 23 oktober 2007

Het gewapend conflict in Afghanistan, Sigrid Degroote

Donderdag 11 oktober 2007

monoloog "*Martens*" (NTGent)

Zaterdag 10 november 2007

Begeleid bezoek aan het gerestaureerde maar ook spectaculair gemoderniseerde en uitgebouwde Centraal Station van Antwerpen, 9.50u

Vrijdag 12 oktober 2007

Europa, quo vadis?, Wilfried Martens

Dinsdag 20 november 2007

Oorsprong, verleden en toekomst van onze huisdieren, Prof. Eddy Decuypere

Vrijdag 16 november 2007

Vlamingen en Walen. Over het ontstaan van clichés, Guido Fonteyn

Dinsdag 4 december 2007

Sinterklaasavond, 19.30u

Donderdag 22 november 2007

De kunstenaar en de dokter, anders kijken naar schilderijen, Prof. Dr Jan Dequeker

Dinsdag 18 december 2007

De rol van de Nederlanders bij de oprichting van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, Dr iur. Paul Koop

Woensdag 5 december 2007

British Vision (Museum voor Schone Kunsten Gent)

Vrijdag 14 december 2007

Justitie: een complex bedrijf op zoek naar een duurzaam evenwicht, Christine Deckers

► **Brussel**

<http://vvacademici.org/VVA-Brussel.html>
 Robrecht Vermeulen, robrecht@drvermeulen.com
 Christiane Weyers, judo.weyers@belgacom.net

Zaterdag 22 september 2007

Daguitstap naar het front van WO I

Donderdag 18 oktober 2007

Voordracht door prof. Frank Flerackers over *Beter Nederlands, beter Vlaanderen*, De Warande (Brussel)

Zaterdag 10 november 2007

Bezoek aan de tentoonstelling *Rubens, een genie aan het werk*, Museum voor Schone Kunsten (Brussel)

► **Campinia**

<http://users.telenet.be/vva-brugge>
 Jan Goris
 Jaak Peeters, peeters.jaak@telenet.be

► **Klein-Brabant**

<http://users.skynet.be/vva-kleinbrabant>
 Wim Van der Donckt
 Jan-Pieter Haems, janpieter.heams@scarlet.be

► **Kortrijk**

<http://vvacademici.org/VVA-Kortrijk.html>
 Paul Thurman, paul.thurman@kulak.ac.be
 Paul de Meester, mirodancreation@skynet.be

► **Leuven**

<http://members.chello.be/sf15013/VVA-Leuven>
 Danny Blockmans
 Peter Van Windekens, peter.vanwindekens@vvb.org

► **Limburg**

<http://users.telenet.be/vvalimburg>
 Milka Tombal, vvalimburg@telenet.be
 Ghislain Duchâteau, ghislain.duchateau@telenet.be

Dinsdag 25 september 2007

Uitstap Park Molenheide, 14u

Dinsdag 9 oktober 2007

Terugkomdag Kroatië & Monschau – Documentaire film van Michel Vanbuul, 12u

Dinsdag 16 oktober 2007

Europalia.Europa - Brussel, 8u

Zaterdag 27 oktober 2007

Viering 50 jaar VVA-Limburg met plechtige ontvangst op het Stadhuis, grootse tentoonstelling van VVA-kunstwerken en feestmaal, vanaf 20u

Zondag 18 november 2007

Aperitiefconcert Beethoven & Brahms, Trio Ysaÿe, met etentje, 11u

Donderdag 22 november 2007

Kunstzinnige VVA-film Kroatië e.a., door Georges De Waele, 20u

Dinsdag 4 december 2007

Lezing *Wij en het Heelal*, Jan Kesteloot, projectie: Urbain Tombal, 20u

Zaterdag 9 december 2007

Plechtige prijsuitreiking van twee literaire prijzen *Guido Wulms-prijs* & *Hendrik Prijs-prijs*, 15u

Zondag 16 december 2007

Kerstviering - Hasselt, Helikon-kerstaperitiefconcert en Kerstbrunch, 11u

► **Oostende**

<http://users.telenet.be/vva-oostende>
Els Taelman, elstaelman@hotmail.com
Luc D'Hoore, suzannededytsche@hotmail.com

► **Oost-Vlaanderen**

<http://users.skynet.be/vvaovl>
Reinhart Verschoore, reinhart.verschoore@UGent.be
Walter de Gryze, walterdegryze@fulladsl.be

► **Taxandria**

<http://vvacademici.org/VVA-Taxandria.html>
Paul Verdurme, verdurme.bvba@scarlet.be
Tine van Dorpe, rudi.pelckmans@telenet.be

► **VVA-jongeren**

<http://www.vvajongeren.be>
Els Strobbe, apo.strobbee@omegapharma.net
Steve Bisschop, stevebisschop@belgacom.net

Het VVA ontstond begin vorige eeuw als groepering van regionale oud-studentenkringen en heeft tot doel:

- culturele en maatschappelijke vorming ;
- verspreiding van wetenschap en cultuur ;
- behartiging van de belangen van academici, in het bijzonder het universitair onderwijs en onderzoek en permanente vorming ;
- ijveren voor verdere Vlaamse ontvoogding en ontplooiing van de Nederlandse cultuur.

Er zijn VVA-afdelingen in Oostende, Brugge, Kortrijk, Oost-Vlaanderen, Antwerpen, Taxandria, Klein-Brabant, Campinia, Brussel, Leuven-Hageland en Limburg.

Algemeen secretariaat

Rita WARDENIER

adres: Waversesteenweg 288, 1040 Brussel

gsm: 0472 89 33 99

fax: 02 412 42 00

e-mail: rita.wardenier@vub.ac.be

Administratief secretariaat

Mia CUYPERS

adres: Passendalestraat 1 A, 2600 Berchem

tel: 03 320 06 34

(op dinsdag, woensdag, vrijdag tussen 10 en 16 uur)

fax: 03 366 60 45

e-mail: vva@vvacademici.org